

ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ 1940-41

Τα γεγονότα του ελληνοϊταλικού και του ελληνογερμανικού πολέμου των ετών 1940-41 είναι μάλλον γνωστά. Εντούτοις, λίγοι γνωρίζουν τα ακριβή περιστατικά με λεπτομέρειες. Στο παρόν κείμενο, θα παρατεθεί ένα χρονικό των γεγονότων της κηρύξεως του πολέμου, όπως αυτό παρουσιάστηκε σ' ένα εκτενές δημοσίευμα της εφημερίδος «Η Καθημερινή» της 29^{ης} Οκτωβρίου 1940.¹ Επίσης, θα εκτεθούν διάφορα περιστατικά από την κήρυξη του πολέμου της εθνικοσοσιαλιστικής Γερμανίας κατά της Ελλάδος, την 6^η Απριλίου 1941. Τέλος, θα παρουσιαστούν οι απόψεις διαφόρων σημειοσυών προσωπικοτήτων για το Έπος του '40.

Η Καθημερινή, δι' εκτάκτου εκδόσεώς της, η οποία εκυκλοφόρησε χθες την 7ην πρωινήν, ανήγγειλεν όλας τα δραματικά λεπτομερείας της ιταμής και απροκλήτου ιταλικής επιθέσεως εναντίον των ελευθεριών της πατρίδος μας. Σύμφωνα με τας μεταδοθείσας ως άνω πληροφορίας, την 3ην μεταμεσονύχτιον της προχθεσινής νυκτός (Κυριακής προς Δευτέραν) ο ενταύθα πρεσβευτής της Ιταλίας κ. Γκράτσι, ανελθών εις Κηφισίαν, επισκέφθη τον Πρόεδρον της Κυβερνήσεως κ. Μεταζάν, προς τον οποίον επέδωκε εκ μέρους της κυβερνήσεως της Ρώμης διακοίνωσιν, συντεταγμένη εις ύφος τελεσιγραφικόν (βλέπε πιο κάτω το ακριβές κείμενο), αναπτύξας αυτήν και προφορικώς.

Η ΙΤΑΛΙΚΗ ΑΞΙΩΣΙΣ

Δια της διακοινώσεως ταύτης η ιταλική Κυβέρνησις προβάλλουσα όλως αβάσιμον ισχυρισμόν, ότι η Ελλάς είχε ήδη θέσει εις την διάθεσιν της Αγγλίας βάσεις πολεμικάς, εζήτηι την παραχώρησιν όλων των επικαίρων σημείων και βάσεων της Ελλάδος, ίνα χρησιμοποιήσει αυτάς εις τον πόλεμον, τον οποίον η Ιταλία διεξάγει εναντίον της Αγγλίας.

Ο κ. Μεταζάς απαντών ετόνισεν ότι είναι εντελώς ασύστατοι οι ιταλικοί ισχυρισμοί περί εκχωρήσεως από μέρους της Ελλάδος βάσεων προς την Αγγλίαν και υπεγράμμισε την ειλικρινή στάσιν της πλήρους ουδετερότητος, ην από της αρχής του πολέμου εξακολουθεί κρατούσα η Ελλάς. Εδήλωσε δε εν συνεχεία ο κ. Πρωθυπουργός ότι η Ελλάδα δεν είναι διατεθειμένη να ανεχθή τας διατυπουμένας αξιώσεις της Ιταλίας.

Εις απάντησιν ο πρεσβευτής της Ιταλίας εγνώρισεν εις τον κ. Πρόεδρον της κυβερνήσεως ότι είναι υποχρεωμένος μετά λύπης του να δηλώση κατόπιν της μη αποδοχής της διακοινώσεώς του ότι από της 6ης πρωινής θα γίνει έναρξις των πολεμικών επιχειρήσεων εκ μέρους της χώρας του εναντίον της Ελλάδος.

Η ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΓΓΛΟΝ ΠΡΕΣΒΕΥΤΗΝ

Ευθύς μετά την αναχώρησιν του Ιταλού διπλωμάτου, ο κ. Πρόεδρος της κυβερνήσεως εδέχθη την επίσκεψιν του πρεσβευτού της Αγγλίας προς τον οποίον ανεκοίνωσε τα της επιδόσεως της ιταλικής διακοινώσεως και τα διαμειφθέντα μετά του κ. Γκράτσι, καθώς και την από μέρους της Ελλάδος υπερήφανον απόρριψιν των ιταλικών αξιώσεων.

Επηκολούθησε βραχεία συνομιλία, μεθ' ην ο Άγγλος πρεσβευτής κατελθών εις τας Αθήνας απηύθυνεν ανοικτόν τηλεγράφημα προς το Φόρεϊν Όφφις εκθέτων την δημιουργηθείσαν εν Ελλάδι κατάστασιν. Ο κ. Πάλαιρετ προσέθετεν εις το τηλεγράφημά του ότι ο Έλλην Πρωθυπουργός του εδήλωσεν ότι η Ελλάς εις τον άνισον αγώνα τον οποίον διεξάγει εναντίον της Ιταλίας επικαλείται την ενίσχυσιν παντός δυναμένου να την βοηθήση.

---

¹ Το χρονικό αυτό έφερε τον εύγλωττο τίτλο «Το ιστορικόν της ενάρξεως των εχθροπραξιών μεταξύ Ελλάδος και Ιταλίας».

Δέον να σημειωθεί ότι ο Άγγλος πρεσβευτής κατά την συνομιλίαν του μετά του κ. Πρωθυπουργού διεβεβαίωσε αυτόν ότι η παρασχεθείσα προ έτους προς την Ελλάδα εγγύησις της Αγγλίας περί προστασίας της ακεραιότητος και ανεξαρτησίας της χώρας μας τελεί εν ισχύϊ και δύναται η Ελλάς να υπολογίζη επ' αυτής.

ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Την 5ην πρωϊνήν συνήλθε εις το Υπουργείον των Εξωτερικών το Υπουργικόν Συμβούλιον εις το οποίον ο Έλλην Πρωθυπουργός ανεκοίνωσε τα της κηρύξεως εκ μέρους της Ιταλίας πολέμου εναντίον της χώρας μας δώσας συνάμα τας δέουσας οδηγίας εις ένα έκαστον των υπουργών διά την λήψιν των ενδεδειγμένων μέτρων.

Το Συμβούλιον ενέκρινε επίσης τα διατάγματα περί κηρύξεως γενικής επιστρατεύσεως, πολιτικής επιστρατεύσεως και στρατιωτικού νόμου, τα οποία, αποσταλλέντα εις την εφημερίδα της κυβερνήσεως, εδημοσιεύθησαν αμέσως και ετοιχοκολλήθησαν εις το κεντρικώτερο σημείο της πρωτευούσης.

Ο κ. Μεταξάς εδέχθη μετά την λήξιν του Υπουργικού Συμβουλίου τους διοικητάς των Τραπεζών της Ελλάδος και Εθνικής και τους προϊσταμένους των διαφόρων υπηρεσιών προς ους έδωκε τας αναγκαίας διαταγάς.

Το τελεσίγραφο που επέδωσε ο Ιταλός πρέσβης στον Ιωάννη Μεταξά ανέφερε, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«... Η ουδετερότης της Ελλάδος απέβη ολοένα και περισσότερο απλώς και καθαρώς φαινομενική. Η ευθύνη δια την κατάστασιν ταύτην πίπτει πρωτίστως επί της Αγγλίας και επί της προθέσεώς της, όπως περιπλέκη πάντοτε άλλας χώρας εις τον πόλεμον. Η ιταλική κυβέρνησις θεωρεί έκδηλον ότι η πολιτική της ελληνικής κυβερνήσεως έτεινε και τείνει να μεταβάλη το ελληνικόν έδαφος ή τουλάχιστον να επιτρέψη όπως το ελληνικόν έδαφος μεταβληθή εις βάσιν πολεμικής δράσεως εναντίον της Ιταλίας. Τούτο δε θα ηδύνατο να οδηγήση εις μίαν ένοπλον ρήξιν μεταξύ της Ιταλίας και της Ελλάδος, ρήξιν την οποίαν η ιταλική κυβέρνησις έχει πάσαν πρόθεσιν να αποφύγη.

Όθεν, η ιταλική κυβέρνησις κατέληξεν εις την απόφασιν να ζητήση από την ελληνικήν κυβέρνησιν -ως εγγύησιν διά την ουδετερότητα της Ελλάδος και ως εγγύησιν διά την ασφάλειαν της Ιταλίας- το δικαίωμα να καταλάβη δια των ενόπλων αυτής δυνάμεων, δια την διάρκειαν της σημερινής προς την Αγγλίαν ρήξεως, ωρισμένα στρατηγικά σημεία του ελληνικού εδάφους. Η ιταλική κυβέρνησις ζητεί από την ελληνικήν κυβέρνησιν όπως μη εναντιωθή εις την κατάληψιν ταύτην και όπως μη παρεμποδίση την ελευθέραν διέλευσιν των στρατευμάτων των προοριζομένων να την πραγματοποιήσωσι. Τα στρατεύματα ταύτα δεν παρουσιάζονται ως εχθροί του ελληνικού λαού και η Ιταλική Κυβέρνησις δεν προτίθεται ποσώς, δια της προσωρινής κατοχής στρατηγικών τινών σημείων, επιβαλλομένης υπό της ανάγκης των περιστάσεων και εχούσης καθαρώς αμυντικόν χαρακτήρα, να θίξη οπωσδήποτε την κυριαρχίαν και την ανεξαρτησίαν της Ελλάδος.

Η ιταλική κυβέρνησις ζητεί από την ελληνικήν κυβέρνησιν όπως δώση αυθωρεί εις τας στρατιωτικάς Αρχάς τας αναγκαίας διαταγάς ίνα η κατοχή αυτή δυνηθή να πραγματοποιηθή κατά ειρηνικόν τρόπον. Εάν τα ιταλικά στρατεύματα ήθελον συναντήση αντίστασιν, η αντίστασις αυτή θα καμφθή διά των όπλων και η ελληνική κυβέρνησις θα έφερε τας ευθύνas, αι οποίαι ήθελον προκύψη εκ τούτου.

Αθήνα τη 28η Οκτωβρίου 1940».

Κατά τις προσεχείς ώρες, ο Βασιλεύς Γεώργιος Β΄ και ο πρωθυπουργός Ιωάννης Μεταξάς εξέδωσαν δύο διαγγέλματα προς τον ελληνικό λαό. Πιο συγκεκριμένα, το διάγγελμα του Γεωργίου έχει ως εξής:

Προς τον ελληνικόν λαόν,

Ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως Σας ανήγγειλε προ ολίγου υπό ποίους όρους ηναγκάσθημεν να κατέλθωμεν εις πόλεμον κατά της Ιταλίας, επιβουλευθείσης την ανεξαρτησίαν της Ελλάδος.

Κατά την μεγάλην αυτήν στιγμήν είμαι βέβαιος ότι κάθε Έλλην και κάθε Ελληνίς θα επιτελέσουν το καθήκον των μέχρι τέλους και θα φανή αντάξιος της ενδόξου ημών ιστορίας.

Με πίστιν εις τον Θεόν και εις τα πεπρωμένα της φυλής, το έθνος σύσσωμον και πειθαρχούν ως εις άνθρωπος θα αγωνισθή υπέρ βωμών και εστιών μέχρι της τελικής νίκης.

*Εν τοις ανακτόροις των Αθηνών, τη 28η Οκτωβρίου 1940
Γεώργιος Β΄*

Το αντίστοιχο διάγγελμα του Μεταξά ανέφερε επί λέξει τα ακόλουθα:

Προς τον ελληνικόν λαόν,

Η στιγμή επέστη που θα αγωνισθώμεν δια την ανεξαρτησίαν της Ελλάδος, την ακεραιότητα και την τιμήν της. Μολονότι ετηρήσαμεν την πλέον αυστηράν ουδετερότητα και ίσην, προς όλους, η Ιταλία, μη αναγνωρίζουσα εις ημάς το δικαίωμα να ζώμεν ως ελεύθεροι Έλληνες, μου εξήτησεν σήμερα την 3^{ην} πρωϊνήν ώραν την παράδοσιν τμημάτων του εθνικού εδάφους κατά την ιδίαν αυτής βούλησιν και μου ανεκοίνωσεν ότι προς κατάληψιν αυτών η κίνησις των στρατευμάτων της θα ήρχιζε την 6^{ην} πρωϊνήν. Απήντησα εις τον Ιταλόν πρέσβυν ότι θεωρώ και το αίτημα αυτό καθ' εαυτό και τον τρόπον με τον οποίον γίνεται τούτο ως κήρυξιν πολέμου της Ιταλίας κατά της Ελλάδος.

Έλληνες, τώρα θα αποδείξωμεν εάν πράγματι είμεθα άξιοι των προγόνων μας και της ελευθερίας, την οποίαν μας εξησφάλισαν οι προπάτορές μας. Όλον το έθνος ας εγερθή σύσσωμον. Αγωνισθήτε δια την πατρίδα, τας γυναίκας, τα παιδιά σας, και τας ιεράς μας παραδόσεις.

Νυν υπέρ πάντων ο αγών.

Ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως Ιωάννης Μεταξάς

Την ίδια ημέρα, εξεδόθησαν και οι πρώτες διαταγές του Αρχιστρατήγου του Ελληνικού Στρατού Αλεξάνδρου Παπάγου. Η διαταγή του προς τους διοικητές των μεγάλων μονάδων ήταν λιτή και περιεκτική.

Από έκτης πρωϊνής σήμεραν περιερχόμεθα εις εμπόλεμον κατάστασιν προς Ιταλίαν. Άμυνα εθνικού εδάφους διεξαχθή βάσει διαταγών ας έχετε. Εφαρμόσατε σχέδιον επιστρατεύσεως.

Παπάγος

Στην ιστορία, όμως, έμεινε η συγκλονιστική ημερησία διαταγή προς τα μαχόμενα νιάτα της Ελλάδος.

Αναλαμβάνων την αρχηγίαν του Στρατού καλώ τους αξιωματικούς και οπλίτας του ελληνικού στρατού εις την εκτέλεσιν του υψίστου προς την πατρίδα καθήκοντος με την μεγαλυτέραν αυταπάρνησιν και σταθερότητα. Ουδείς πρέπει να υστερήση. Η υπόθεσις του

αγώνος, τον οποίον μας επέβαλεν ο αχαλίνωτος ιμπεριαλισμός μιας μεγάλης δυνάμεως, η οποία ουδέν είχε ποτέ να φοβηθή από ημάς, είναι η δικαιωτέρα υπόθεσις την οποίαν είναι δυνατόν να υπερασπισθή ένας στρατός. Πρόκειται περί αγώνος υπάρξεως. Θα πολεμήσωμεν με πείσμα, με αδάμαστον εγκαρτέρησιν, με αμείωτον μέχρι τελευταίας πνοής ενεργητικότητα.

Έχω ακράδαντον την πεποίθησιν ότι ο ελληνικός στρατός θα γράψει νέας λαμπράς σελίδας εις την ένδοξον ιστορίαν του.

Μην αμφιβάλλετε ότι τελικώς θα επικρατήσωμεν, με την βοήθειαν και την ευλογίαν του Θεού και τας ευχάς του Έθνους. Έλληνες αξιωματικοί και οπλίται φανήτε ήρωες.

Παπάγος

Οι Έλληνες όχι μόνον απέκρουσαν τους Ιταλούς αλλά μέσα σε λίγες ημέρες πέρασαν στην αντεπίθεση, εισερχόμενοι στα εδάφη της μαρτυρικής βορείου Ηπείρου, την οποία απελευθέρωσαν για τρίτη φορά εντός είκοσι-επτά (27) ετών. Η πανωλεθρία των Ιταλών υπεχρέωσε τους Γερμανούς να παρέμβουν για τη σύναψη ανακωχής μεταξύ των εμπολέμων προκειμένου να πάψει ο διασυρμός των συμμάχων τους. Οι προσπάθειές τους εκδηλώθηκαν τον Δεκέμβριο του 1940 αλλά δεν τελεσφόρησαν. Ως εκ τούτου, το Βερολίνο αναγκάστηκε να μεταβάλει σχέδια και να προετοιμάσει μία εκστρατεία στην Βαλκανική προκειμένου να αποτρέψει τη δημιουργία ενός εχθρικού θύλακα στα πλευρά του κατά το προηγούμενο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η εκκαθάριση της καταστάσεως κρινόταν ως επιτακτική ανάγκη από τον Αδόλφο Χίτλερ (Adolf Hitler) για δύο λόγους. Πρώτον για να μην αποκτήσουν οι Βρεταννοί τη δυνατότητα βομβαρδισμού των ρουμανικών πετρελαιοπηγών και δεύτερον για να αποφευχθεί μία πλαγιοκόπηση των δυνάμεών τους, οι οποίες θα επιτίθονταν στη Σοβ. Ένωση. Επικουρικά, οι Γερμανοί απέβλεπαν στη δημιουργία κατάλληλων βάσεων ανεφοδιασμού προς βοήθεια των Ιταλών, οι οποίοι συναντούσαν σοβαρές δυσκολίες και στη βόρεια Αφρική εναντίον των ολιγάριθμων Βρεταννών.

Στις 05.00 π.μ. της 6^{ης} Απριλίου 1941, ο Γερμανός πρεσβευτής στην Αθήνα πρίγκιπας Βίκτωρ φον Έρμπαχ επεσκέφθη (μαζί με τον ελληνομαθή στρατιωτικό ακόλουθο Αντισυνταγματάρχη φον Κλεμ Χόκενμπουργκ) την οικία του Έλληνα πρωθυπουργού Αλεξάνδρου Κορυζή.² Εκεί, του επέδωσε τη διακοίνωση της κηρύξεως του πολέμου. «Θα πρέπει να πληροφορήσω την Υμετέρα εξοχότητα ότι την στιγμὴν ταύτην εκ μέρους της γερμανικής κυβερνήσεως επιδίδεται διακοίνωσις εις τον εν Βερολίνω Έλληνα πρεσβευτήν.³ Δια της διακοινώσεως Σας γνωρίζομεν, ότι τα γερμανικά στρατεύματα θα εισέλθουν εις το ελληνικόν έδαφος σήμερον την πρωΐαν, κατόπιν της εν Ελλάδι αφίξεως Αγγλικών στρατιωτικών δυνάμεων». Ο Έλληνας πρωθυπουργός σηκώθηκε από την πολυθρόνα του και σαν έτοιμος από καιρό του απήντησε: «Παρακαλώ διαβιβάσατε εις την Υμετέραν κυβέρνησιν ότι η Ελλάς υπεραμυνομένη του πατρίου εδάφους θα αντιάξη αντίστασιν δια των όπλων εις πάσαν απόπειραν των γερμανικών στρατευμάτων όπως εισβάλλουν εις αυτό». Ο Γερμανός πρεσβευτής χαιρέτησε με σεβασμό και έφυγε. Αργότερα, ο ίδιος δήλωσε ότι είχε επιτελέσει το καθήκον του με βαθεία οδύνη, την οποία συμμαριζόταν και ο στρατιωτικός ακόλουθος. Είναι γνωστόν ότι ο Έρμπαχ ήταν φιλέλληνας και λάτρης του αρχαιοελληνικού πολιτισμού. Οι εκθέσεις τις οποίες συνέτασσε για τους προϊσταμένους του με θέμα τον ελληνοϊταλικό πόλεμο ήταν απολύτως αντικειμενικές

² Ο Μεταξάς απεβίωσε την 29^η Ιανουαρίου 1941.

³ Ο Έλληνας πρεσβευτής στο Βερολίνο ήταν ο Αλέξανδρος-Ρίζος Ραγκαβής.

σε βαθμό ώστε ο υπουργός Ιωακείμ φον Ρίμπεντροπ (Joachim von Ribbentrop) να τις χαρακτηρίζει μεροληπτικές υπέρ των Ελλήνων.

Το κείμενο της διακοινώσεως του Βερολίνου δεν έχει γίνει ευρέως γνωστόν και προς τούτο παρατίθεται αυτολεξεί κατωτέρω:

«Από της ενάρξεως του πολέμου, του επιβληθέντος εις την Γερμανίαν δια της κηρύξεώς του εκ μέρους της Αγγλίας και της Γαλλίας, η κυβέρνησις του Ράϊχ εξέφρασε πάντοτε σαφώς και απεριφράστως την θέλησίν της όπως η στρατιωτική σύρραξις περιορισθή μεταξύ των εμπολέμων κρατών, και ιδίως όπως παραμείνη εκτός πολέμου η περιοχή της Βαλκανικής χερσονήσου. Μετά της αυτής σαφηνείας διεκήρυξε κατ' επανάληψιν ότι θα αντετάσσετο αμέσως με όλα τα εις την διάθεσιν αυτής ευρισκόμενα πολεμικά μέσα εις πάσαν αγγλικήν απόπειραν όπως μεταφέρει τον πόλεμον και εις άλλας χώρας.

Με την καταστροφήν των αγγλικών εκστρατευτικών δυνάμεων και την εκδίωξιν των υπολειμμάτων αυτών εκ της Νορβηγίας και της Γαλλίας, η ήπειρός μας είχεν απαλλαγή τελειώς των βρετανικών στρατευμάτων. Εκ τούτου ανέκυπτε δι' όλα τα ευρωπαϊκά κράτη το κοινόν συμφέρον όπως διατηρηθή πλήρως η επιτευχθείσα απομάκρυνσις της Αγγλίας εκ της ηπειρωτικής Ευρώπης, ως το πλέον ασφαλές εχέγγυον της ευρωπαϊκής ειρήνης και μη αφεθή ουδείς Άγγλος στρατιώτης όπως θέσει πλέον πόδα επί ευρωπαϊκού εδάφους.

Το πρόβλημα τούτο ετίθετο και δια τον ελληνικόν λαόν κατά τον αυτόν τρόπον, όπως και δια τους άλλους λαούς της ηπείρου, και ήτο προφανές ότι η ελληνική κυβέρνησις θα προσηρμόζετο κάλλιστα προς την κατάστασιν εάν ετήρει ειλικρινή και αυστηράν ουδετερότητα. Η στάσις αυτή θα ήτο απολύτος φυσική δια την Ελλάδα και θα ανταπεκρίνετο εις τα ζωτικά αυτής συμφέροντα, και τούτο μάλιστα εκ του λόγου ότι ουδείς των εμπολέμων ηδύνατο πράγματι να έχη ζωτικόν συμφέρον όπως εμπλέξη εις τας πολεμικάς επιχειρήσεις του μίαν χώραν η οποία ευρίσκετο μακράν του πραγματικού θεάτρου του πολέμου...

Εντεύθεν λοιπόν είναι έτι μάλλον ακατανόητον ότι παρά ταύτα η ελληνική κυβέρνησις εγκατέλειψε την στάσιν ταύτην, η οποία διεγράφετο εις αυτήν σαφώς, και τοιουτοτρόπως εισήλθεν εις τον δρόμον όστις θάττον ή βράδιον ήτο φυσικόν να φέρη τον λαόν της εις φυσικούς κινδύνους. Γνωρίζομεν σήμεραν ότι η Ελλάς εγκατέλειψε πράγματι την στάσιν της ουδετερότητος από της κατά τον Σεπτέμβριον του 1939 εκρήξεως του πολέμου και έλαβε θέσιν κατ' αρχάς μυστικώς και είτα ολονέν εμφανέστερον υπέρ των εχθρών της Γερμανίας και προ παντός υπέρ της Αγγλίας. Μέχρι ποίου σημείου η ελληνική πολιτική και προ της εκρήξεως του πολέμου ήτο επηρεασμένη από τας εις τους κύκλους της ελληνικής κυβερνήσεως επικρατούσας συμπαθείας προς την Αγγλίαν, αποδεικνύει το γεγονός και μόνον ότι κατ' Απρίλιον του 1939 η Ελλάς απεδέχθη πολιτικήν εγγύησιν των Δυτικών Δυνάμεων. Κατόπιν της λίαν γνωστής πείρας της κτηθείσης εκ των αγγλικών εγγυήσεων, έδει να έχη πλήρη επίγνωσιν ότι, ενεργούσα ούτως, έθετεν αναγκαιώς την χώραν της υπό την εξάρτησιν της Αγγλίας και ότι μοιραίως θα ευρίσκετο περιπεπλεγμένη εις τα ήδη υφιστάμενα τότε αγγλικά σχέδια κυκλώσεως της Γερμανίας. Η τάσις αυτή εξεδηλώθη το πρώτον εμφανώς μετά την έκρηξιν του πολέμου κατ' Οκτώβριον του 1939, όταν η ελληνική κυβέρνησις ηρνήθη και να συζητήση καν το ενδεχόμενον παρατάσεως του συμφώνου φιλίας μετά της Ιταλίας, του οποίου η ισχύς εξέπνεε κατά το έτος τούτο. Κατά την ιδίαν εποχήν, περιήλθον εις την κατοχήν της κυβερνήσεως του Ράϊχ στοιχεία συμφώνως προς τα οποία η δια της βρετανικής βοήθειας εγκατασταθείσα τότε εις την Αρχήν ελληνική κυβέρνησις από της εγκαθιδρύσεώς της εις την εξουσίαν είχεν αναλάβει ευρείας υποχρεώσεις έναντι της αγγλικής πολιτικής. Εάν επί του σημείου τούτου υπελείπετο και η ελαχίστη ακόμη αμφιβολία, τα επίσημα έγγραφα άτινα ευρέθησαν εις την Λα

Σαριτέ της Γαλλίας και τα οποία ήδη εδόθησαν εις την δημοσιότητα αποδεικνύουν κατά τον πλέον αναμφισβήτητον τρόπον την θέσιν ην έλαβε σαφώς η Ελλάς εναντίον του Άξονος από της εκρήξεως του πολέμου. Από τα επίσημα ταύτα στοιχεία του γαλλικού Γενικού Επιτελείου και της γαλλικής κυβερνήσεως προκύπτει η ακόλουθος εικών περί της αληθούς πολιτικής, την οποίαν ηκολούθησε μυστικώς η ελληνική κυβέρνησις :

1. Από του Σεπτεμβρίου ήδη του 1939, το ελληνικόν Γενικόν Επιτελείον απέστειλεν εις την Άγκυραν τον Συνταγματάρχην Δόβαν ίνα έλθη εις επαφήν με τον Στρατηγόν Βεϋγκάν, επικεφαλής του γαλλικού εκστρατευτικού σώματος εν τη Εγγύς Ανατολή.
2. Την 18^{ην} Σεπτεμβρίου 1939, ο Έλλην πρεσβευτής εν Παρισίοις Πολίτης έδωσε την διαβεβαίωσιν ότι η Ελλάς δεν επεθύμει την ανανέωσιν της μετά της Ιταλίας συνθήκης, ήτις εξέπνεε τον Οκτώβριον, ειμή μόνον, εφ' όσον μία τοιαύτη συμφωνία δεν θα ημπόδιζε τον σχηματισμόν ενός ανατολικού μετώπου.
3. Κατά τας αρχάς του Οκτωβρίου 1939, ο υφυπουργός Εξωτερικών Μαυρουδής εδήλωσεν εις τον Γάλλον πρεσβευτήν εν Αθήναις ότι η Ελλάς, όχι μόνον δεν θα ημπόδιζε μίαν αποβίβασιν των Αγγλογάλλων εις Θεσσαλονίκην, αλλά τουναντίον θα υπεστήριζεν ενεργώς αυτήν, υπό την προϋπόθεσιν μόνον ότι η επιτυχία των επιχειρήσεων θα ήτο εξησφαλισμένη.
4. Η επαφή η λαβούσα χώρα κατά τα τέλη Οκτωβρίου 1939 μεταξύ του εν Αθήναις Γάλλου στρατιωτικού ακολούθου και του Έλληνος αρχηγού του Γενικού Επιτελείου ωδήγησε την 4^{ην} Δεκεμβρίου 1939 εις την ρητήν επιθυμίαν του ελληνικού Γενικού Επιτελείου, όπως γίνη έναρξις στρατιωτικών διαπραγματεύσεων, καθώς και εις την αποστολήν εις Ελλάδα του Συνταγματάρχου του γαλλικού Γενικού Επιτελείου Μαριό.
5. Εις σημείωμα του Στρατηγού Γκαμελαίν υπό χρονολογίαν 4 Ιανουαρίου 1940 λέγεται ότι ο Αρχηγός του ελληνικού Γενικού Επιτελείου κατέστησε γνωστόν ότι ήτο εις θέσιν να εγγυηθή την αποβίβασιν ενός διασυμμαχικού εκστρατευτικού σώματος εις Θεσσαλονίκην, υπό την επιφύλαξιν επαρκούς υποστηρίξεως δι' αεροπορικών δυνάμεων και δια δυνάμεων αντιαεροπορικής αμύνης.

Η κυβέρνησις του Ράιχ, ήτις προ πολλού ετέλει εν γνώσει των στοιχείων τούτων, άτινα επεβάρυνον σοβαρώς την ελληνικήν κυβέρνησιν, ανέμενεν εν τούτοις με υπέρμετρον υπομονήν και μακροθυμίαν την περαιτέρω εξέλιξιν της ελληνικής πολιτικής... Ταύτην καθώριζεν η ειλικρινής ελπίς του γερμανικού λαού, όστις μέχρι τότε διεπνέετο αποκλειστικώς υπό αισθημάτων φιλίας δια τον ελληνικόν λαόν, ότι η Ελλάς θ' ανεμμνήσκετο εν τέλει των αληθών συμφερόντων της και ότι ούτω η ελληνική κυβέρνησις, παρ' όλα όσα συνέβησαν, θα εύρισκε την ευκαιρίαν να επανέλθη εις την αληθή ουδετερότητα. Υπό το πνεύμα τούτο, ο φον Ρίμπεντροπ, υπουργός των Εξωτερικών του Ράιχ, εις συνομιλίαν ην έσχε εν Φουσλ μετά του Έλληνος πρεσβευτού την 26^{ην} Αυγούστου 1940, έδωσεν εις την ελληνικήν κυβέρνησιν υπό σοβαρόν τύπον την συμβουλήν όπως εγκαταλείψη την μεροληπτικώς ευμενή προς την Αγγλίαν στάσιν της. Πέραν όμως τούτου, δι' επανειλημμένων δημοσίων δηλώσεων αυτού του Φύρερ η ελληνική κυβέρνησις κατέστη ενήμερος ότι εν ουδεμία περιπτώσει θα ηνείχετο όπως βρετανικάί στρατιωτικάί δυνάμεις εγκατασταθούν επί ελληνικού εδάφους. Υπενθυμίζομεν, μεταξύ άλλων, επί του σημείου τούτου τον λόγον τον εκφωνηθέντα υπό του Φύρερ την 30^{ην} Ιανουαρίου 1941....

Η ελληνική κυβέρνησις περιεφρόνησε όλας αυτάς τα προειδοποιήσεις, επί πλέον δε – πρέπει ρητώς τούτο να βεβαιωθή εδώ – ουδέποτε απετάθη προς την κυβέρνησιν του Ράϊχ και δια να συζητήση μόνον μετ' αυτής την δυνατότητα επανόδου της Ελλάδος εις την ουδετερότητα... Τα πράγματα έφθασαν εις σημείον ώστε ...συγκεκριτημένοι σχηματισμοί βρετανικών στρατευμάτων απεβιβάσθησαν εις την Ελλάδα και κατέλαβον όλα τα σπουδαία στρατηγικά σημεία...

Από τινων εβδομάδων, ουδεμία πλέον δύναται να υπάρξη αμφιβολία ότι η Αγγλία καταγίνεται να δημιουργήση εν Ελλάδι νέον μέτωπον κατά της Γερμανίας – του είδους της κατά τον παγκόσμιον πόλεμον εκστρατείας της εις Θεσσαλονίκην – δια να προβή εκείθεν εις μίαν τελευταίαν απόπειραν όπως φέρη τον πόλεμον εις την Ευρώπην. Από της απόψεως αυτής αι ειδήσεις, κατά τας οποίας το Γενικόν Επιτελείον των εν Ελλάδι δρωσών αγγλικών στρατιωτικών δυνάμεων απεκατέστησε σύνδεσμον μετά του εν Βελιγραδίω Γενικού Επιτελείου, προσλαμβάνουν ιδιαίτεραν σημασίαν...

Δια του τρόπου τούτου η Ελλάς, ήτις υπήρξε το μόνον ευρωπαϊκόν κράτος το οποίον επέτρεψεν εις τα αγγλικά στρατεύματα να θέσουν πόδα επί του ευρωπαϊκού εδάφους, ανέλαβεν έναντι της ευρωπαϊκής κοινότητος βαρείαν ευθύνην... Η ελληνική κυβέρνησις εδημιούργησε τοιουτοτρόπως μίαν κατάστασιν, έναντι της οποίας η Γερμανία δεν δύναται πλέον να παραμείνη αδρανής επί μακρόν. Δια τον λόγον αυτόν η κυβέρνησις του Ράϊχ έδωσεν ήδη διαταγάς εις τα στρατεύματά της όπως εκδιώξουν τας βρετανικάς δυνάμεις εκ του ελληνικού εδάφους. Πάσα αντίστασις προβαλλομένη εις τον γερμανικόν στρατόν θα συντριβή αμειλίκτως.

Η κυβέρνησις του Ράϊχ, καθιστώσα τούτο γνωστόν εις την ελληνικήν κυβέρνησιν, τονίζει ότι τα γερμανικά στρατεύματα δεν έρχονται ως εχθροί του ελληνικού λαού και ότι είναι μακράν του γερμανικού λαού η πρόθεσις όπως πολεμήση και καταστρέψη τον ελληνικόν λαόν ως τοιούτον. Το κτύπημα όπερ η Γερμανία είναι ηναγκασμένη να καταφέρη επί του ελληνικού εδάφους προορίζεται δια την Αγγλίαν. Η κυβέρνησις του Ράϊχ είναι πεπεισμένη ότι, εκδιώκουσα ταχέως τους παρεισάκτους Άγγλους εξ Ελλάδος, προσφέρει αποφασιστικήν υπηρεσίαν πρωτίστως εις τον ελληνικόν λαόν δια την ευρωπαϊκήν κοινότητα».

Αμέσως μετά τη αποχώρηση του πρεσβευτή, ο Κορυζής ενημέρωσε τον Βασιλέα Γεώργιο Β΄, τον Αρχιστράτηγο Αλέξανδρο Παπάγο και τον υπουργό Ασφαλείας Κωνσταντίνο Μανιαδάκη. Στις 07.00 π.μ., συνεδρίασε Υπουργικό Συμβούλιο, υπό την προεδρία του Βασιλέως. Ταυτόχρονα, το Γενικό Στρατηγείο εξέδωσε το υπ' αριθμ. 162 Πολεμικόν Ανακοινωθέν: «Πρωΐα 6^{ης} Απριλίου 1941. Από τις 5.15 ώρας της σήμερον, ο εν Βουλγαρία ευρισκόμενος γερμανικός στρατός προσέβαλεν απροκλήτως τα ημέτερα στρατεύματα της Ελληνοβουλγαρικής μεθορίου. Αι ημέτεραι δυνάμεις αμύνονται του πατρίου εδάφους».

Η ημερησία διαταγή του Αρχιστρατήγου ανέφερε τα εξής:

Δια μίαν ακόμη φοράν τα Ελληνικά όπλα καλούνται να υπερασπίσουν το πάτριον έδαφος. Ένας επί πλέον εισβολεύς, ένας επί πλέον αντίπαλος ανήκων ατυχώς εις την ομάδα των καλουμένων πεπολιτισμένων κρατών επιχειρεί να καταπατήση τα ιερά του Έθνους. Θα αντιστώμεν και θα νικήσωμεν όπως ενικήσαμεν τον άλλον πολυάριθμον εχθρόν, όπως αντέστημεν εις εκείνου τας ορδάς και τας περιφρονητικάς δια την προσφιλή πατρίδα μας αξιώσεις, θα νικήσωμεν διότι θα πολεμήσωμεν πάλιν υπό την σημαίαν της υπερτάτης δικαιοσύνης και διότι παρά το πλευρόν μας ίσταται συμπολεμιστής και αποφασιστικός σύμμαχος ο στρατός της πανισχύρου Βρετανικής Αυτοκρατορίας, θα νικήσωμεν αντιτάσσοντες εις την βίαν του επιδρομέως τα όπλα μας και τα στήθη μας

διδάσκοντες και τον νέον αντίπαλον ότι η Ελλάς από την οποίαν ήντλησε τόσα πολύτιμα διδάγματα δεν ατιμάζεται. Μαχηταί του Ιταλικού μετώπου εξακολουθήσατε την ένδοξον και απαράμιλλον προσπάθειαν κρατούντες πάντοτε υπό το πέλμα σας και υπό την θέλησίν σας τον αντίπαλόν σας, προσθέσατε νέας δάφνας εις τας σημαίας σας.

Μαχηταί του Γερμανικού μετώπου αποδείξατε ότι είσθε ισάξιοι των συναδέλφων σας του Ιταλικού μετώπου. Φιλοδοξήσατε να προσθέσητε νέας ενδόξους σελίδας εις την Ιστορίαν του Έθνους μας.

Αξιωματικοί, Υπαξιωματικοί και Στρατιώται, ο Θεός της Ελλάδος είναι μαζί μας, η Θεομήτωρ Μαρία θα μας παρακολουθή με στοργήν εις τους νέους αγώνας μας, η αθάνατος μοίρα του Έθνους αυτή που το συνετήρησε, που το διεφύλαξε πρόμαχον των ελευθεριών και των υψηλών εκδηλώσεων του ανθρωπίνου πνεύματος της ηθικής και του καλού δια μέσου των αιώνων μας παραστέκει και σήμερα με τους Βρεταννούς αδελφούς μας εν όπλοις και εν ψυχαίς διότι είναι αδελφοί μας πλέον και αι δύο χώραι ακολουθούν ηνωμένοι την ιδίαν φωτεινήν λεωφόρον που οδηγεί εις τον δύσκολον θρίαμβον. Θα διαφυλάξωμεν την τιμήν της πατρίδος ατενίζοντες υψηλά, αντλούντες υπεράνθρωπον θάρρος από τας ψυχάς μας αι οποίαι διαισθάνονται πλήρως ότι μαχόμεθα πάντοτε υπέρ Βωμών και Εστιών με το όπλον ανά χείρας και υπό την σκέπην του Θεού θα προχωρήσωμεν προς την Νίκην, την τελικήν πλέον, την λαμπροτέραν, την ιερωτέραν Ελληνικήν Νίκην, η οποία και την φοράν αυτήν ουδείς Έλλην το αμφιβάλλει θα είναι ιδική μας.

Ο Αρχιστράτηγος
Παπάγος

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

1. Γαληνός Λεων., 1939-1949. Αθήνα : χ.ε., 1983.
2. Κόκκινος Διον., *Ιστορία της νεωτέρας Ελλάδος*, τ. Δ΄. Αθήνα : Μέλισσα, 1970.
3. Κοντογιαννίδης Τ. , *Ηρωες και προδότες στην κατοχική Ελλάδα*. Αθήνα : Πελασγός, 1998.
4. Μαρκεζίνης Σπ., *Σύγχρονη πολιτική ιστορία της Ελλάδος, 1936–1944*, τ. Α΄. Αθήνα : Πάπυρος, 1994.
5. Ιδιωτικό αρχείο του συγγραφέως.

Φωτογραφίες

Εικ. 1 Η πρώτη σελίδα της εφημερίδος «Η Καθημερινή» της 29^{ης} Οκτωβρίου 1940.

Εικ. 2. Ο Βασιλεύς των Ελλήνων Γεώργιος Β΄.

Εικ. 3. Ο πρωθυπουργός της Ελλάδος Ιωάννης Μεταξάς.

Εικ. 4. Το σαλόνι της οικίας Μεταξά, όπου ο Ιταλός πρέσβης Grazzi επέδωσε στον κυβερνήτη της Ελλάδος το τελεσίγραφο, την 28^η Οκτωβρίου 1940.

Εικ. 5. Ο Ιταλός ηγέτης Μπενίτο Μουσσολίνι.

Εικ. 6. Ο Αρχιστράτηγος του Ελληνικού Στρατού Αλέξανδρος Παπάγος.

Εικ. 7. «Το ιταλικόν τελεσίγραφον», γελοιογραφία του Σ. Πολενάκη.

Εικ. 8. Φωτογραφία από τη βομβαρδισμένη Λάρισα. Οι Ιταλοί βομβάρδισαν την πόλη την 14^η Νοεμβρίου 1940, αν και λίγο πριν η πόλη είχε πληγεί από σεισμό!

Εικ. 9. Ο πρωθυπουργός Αλέξανδρος Κορυζής.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Ιωάννης Παπαφλωράτος γεννήθηκε το 1973. Εισήχθη μεταξύ των πρώτων στη Νομική Σχολή Κομοτηνής, το 1992. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του, εργάστηκε

ως ερευνητής στο Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π.) και η εργασία του υπό τον τίτλο «Οι αποφάσεις των διεθνών οργανισμών επί της Γιουγκοσλαβικής κρίσεως (ΟΗΕ, ΝΑΤΟ, Ευρωπαϊκή Ένωση, Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση), 1991-1996» (η οποία εκπονήθηκε υπό την επίβλεψη του καθηγητή κ. Ιωάννη Βαληνάκη) εκδόθηκε υπό την μορφή Background Paper σε 4 τόμους για τις διπλωματικές μας υπηρεσίες. Το 1997, έλαβε το πτυχίο του και την ίδια χρονιά μετέβη στην Ολλανδία για μεταπτυχιακές σπουδές. Το 1998, απέκτησε μεταπτυχιακό τίτλο εξειδίκευσης στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σχέσεις από το Amsterdam School of International Relations. Το 1999, άρχισε την εκπόνηση της διεπιστημονικής διδακτορικής διατριβής του υπό την επίβλεψη του αείμνηστου καθηγητή και ακαδημαϊκού Κωνσταντίνου Σβολοπούλου. Το 2004, αναγορεύθηκε διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών με «άριστα». Κατόπιν, εργάστηκε ως ερευνητής στην Ακαδημία Αθηνών επί διετία. Τον Σεπτέμβριο του 2009, υπήρξε διαλέκτης στο Πολυεθνικό Κέντρο Εκπαιδύσεως Επιχειρήσεων Υποστηρίξεως Ειρήνης του ΝΑΤΟ. Σήμερα, διδάσκει στη Σχολή Εθνικής Αμύνης (Σ.ΕΘ.Α.), τη Σχολή Εθνικής Ασφαλείας (Σ.Ε.Α.), την Αεροπορική Σχολή Πολέμου, τη Σχολή Διοικήσεως Επιτελών Πολεμικής Αεροπορίας, τη Σχολή Πολέμου Στρατού Ξηράς και τη Σχολή Ικάρων, ενώ έχει διδάξει στη Σχολή Μετεκπαιδύσεως και Επιμορφώσεως της Ελληνικής Αστυνομίας Βορείου Ελλάδος, τη Σχολή Νομικών Συμβούλων και το Λαϊκό Πανεπιστήμιο. Τον Δεκέμβριο του 2010, βραβεύθηκε από την Ακαδημία Αθηνών για το σύγγραμμά του υπό τον τίτλο «Η ελληνοϊταλική κρίση του 1923 - Το επεισόδιο Tellini/Κερκύρας». Έχει συμμετάσχει ως ομιλητής σε 31 διεθνή και ελληνικά επιστημονικά συνέδρια και ημερίδες, καθώς και ως συγγραφέας σε 7 συλλογικά έργα. Έχουν ήδη εκδοθεί 22 βιβλία του (ένα εκ των οποίων είναι το δίτομο έργο υπό τον τίτλο «Η ιστορία του Ελληνικού Στρατού», το οποίο έχει προλογίσει ο αείμνηστος επίτιμος Αρχηγός ΓΕΕΘΑ Στρατηγός Μιχ. Κωσταράκος), ενώ έχουν δημοσιευθεί περισσότερα από 340 άρθρα του σε εφημερίδες και περιοδικά.